

Abstraktna vizija zgodovinskega motiva

Silvester Komel: Viharno vzdušje, 1973

✎ Milček Komelj

Slika Viharno vzdušje je ena od šestih slik iz cikla Kmečki upor. Njen naslov že sam po sebi nakazuje, da podoba izbaja iz umetnikovega značilnega slikanja atmosferskih občutij; nadih zgodovinskega motiva pa vanjo vnašajo aluzije, ki sugerirajo, da se na obzorju pod nemirnim nebom viharno soočata nasprotujoči si vojski. Na tleh ju oddeljuje samo prepadna zareza, nad njima se v središču slike razlega svetla sinjina z belimi prebliski, na obeh straneh pa na nebu žari ognjena rdečina, kakršna je ob večerih pred nevihto že v ljudskem izročilu naznanjala vojno.

Podoba nosi v sebi močan naboj dramatičnega in docela temelji na ustvarjalnem pogledu, ki je zazrt visoko nad obzorja ali se celo navpično odpira neposredno v nebo, podobno kot na baročnih iluzionističnih stropnih poslikavah. V slikarskih prijemih je abstraktna, a vendar tudi aluzivna, saj motivni impulz zanjo jasno zaslutimo v viharni naravi, tako kot v številnih drugih sorodnih Komelovih vselej močno barvitih slikah. Vse njihovo dogajanje, polno nenadnih sprememb, presenečenj, napovedi in kontrastov, uprizarjajo le kromatska razmerja slikarjevih intenzivnih barv in svetlobnih stopnjevanj. Umetnik jih sooča in kontrastira ter usklajuje v slikovitih, a jasnih nanosih ter celo

kristaliničnih oblikah, skozi njegovo zrenje v večno spremenljiva dogajanja v naravi, v njene nevihte in svetlobne glorijske pa si lahko priključimo v zavest tudi dogajanja, konflikte in katarzo v človeški družbi in posamezniku. Vse to umetnik v svojem slikarstvu, ki so mu interpreti nadel prikladno oznako abstraktni iluzionizem, nakazuje brez konkretiziranih opisovanj, kvečjemu z aluzivnimi prispodobami iz narave, ki nam jo približuje v segmentih ali zemeljskih, zlasti pa nebesnih panoramah in dominantnih svetlobnih jedrih.

Ko je bil goriški umetnik spodbujen, da v počastitev jubileja tolminskega kmečkega upora iz leta 1713 upodobi kmečki punt, se je njegov abstrahirani slikarski način, dopolnjen le z nekaj prilagoditvami, nenadoma izkazal kot povsem ustrezen tudi za upodobitev zgodovinske bitke. Umetnik je seveda oživil njeno 'iluzijo', ne da bi motiv realistično upodobil, tako kot so to nekoč počeli predstavniki t. i. zgodovinskega slikarstva. Realistično upodabljanje zgodovinskih motivov je doživelo največji razcvet že v 19. stoletju, pri nas pa šele v 20., in sicer ob znamenitem natečaju za slike v ljubljanski banovinski palači, kjer so bili zastopani tudi motivi kmečkih uporov, ter pozneje, v izrazno prilagojenih figuralnih oblikah, zlasti z motiviko iz druge svetovne vojne. Komelovo slikarstvo pa je vsrkalo dediščino takega in še starejšega, celo baročnega izročila tudi v abstraktno ustvarjalnost, v kakršno je na drugačen, bolj lirično simboličen način ponekod vtisnil pečat zavesti o sodobnem, a zgodovinsko pomenljivem družbenem dogajanju tudi angažirani Stane Kregar.

Tolminski kmečki upor je pustil v slovenski umetnosti močno sled zlasti v literaturi, posebno v delu primorskih ustvarjalcev Alojza Gradnika, Franceta Bevka, Alojzija Remca in Ivana Preglja, ki je svojemu doživljanju tedanje človeške tragike vtisnil tudi freskantno panoramski ter ekspresivno mističen pečat; a med drugim je navzoč tudi v risbah Ivana Čarga in zgodnji grafiki Rika Debenjaka. Izrazito ekspresivno panoramska pa je tudi Komelova 'historična' podoba – vendar nič bolj, kot so taka tudi njegova siceršnja abstraktna dela, ki uprizarjajo svojo dramo na neskončnem nebu (predvsem nenehno dinamiko, dogajanje, spreminjanje in presnavljanje) ter stremijo k ukinjanju protislovij v odrešilnosti svetlobne harmonije, ki simbolizira hrepenenje po popolnosti in svobodi, po brezmejni jasnini neba, kakršna se svita tudi nad vojskama, nad katerima sicer žari krvavi ogenj.

Komelova podoba je že zaradi navezave na bojni motiv za svetlobi zavezanega umetnika razmeroma temna. Prizor se dviga iz mraka zemeljskega obzorja, ki se seli tudi na nebesno rdečino kot črnkast dim; motiv bitke pa je umetnik nakazal že s tem, da je na atmosferski sliki njen zemeljski horizont slikovito razcefral s kopji ali mušketami in aluzijami na kmečko orodje oziroma orožje, izpostavljeni rob rdečine na nebu nad cesarsko vojsko pa je črno uokviril v slikovit obris, ki vihra nad obzorjem kot znamenje bojne zastave. Vse na podobi je videti kot nekak mračen sanjski privid, skozenj pa vendar docela jasno, kot na filmskem platnu, slutimo krvavo dinamiko zgodovinskega dogajanja, ne da bi ga razbrali v detajlih in ne da bi umetnik nakazoval razmerja med

vojskama ali s kompozicijo napovedal izid bitke med zmagovito urejeno cesarsko-grofovsko in improvizirano kmečko vojsko, kot je pogosto videti na zgodovinskih slikah; pred očmi se nam namreč dogaja samo nepregleden bojni metež. Dominacijo prve izmed njiju nakazuje kvečjemu teatralna aluzija na zastavo, ki ji na kmečki strani na nebu kompozicijsko odzvanja zlovešča črnina.

Komelova podoba kmečkega punta, osredotočenega na viharo vzdušje,

vino in lahko s svojimi posledicami še dolgo po zgodovinskih spopadih razdvajajo narode, stanove in ljudi. Iz same zasnove podobe je morda razvidno, da se lahko nasprotja izničijo samo v uporniškem boju, sicer pa nam slikar ne daje odgovorov o zgodovini niti se o njej ter njenem nauku za prihodnost ne sprašuje izrecno, ampak gleda na vse dogajanje le skozi svojo lastno ustvarjalno perspektivo, iz katere na eni izmed slik označuje zgolj kot poskus celo sam (človeški) obstoj.

veškega pogleda v nebo in slutenjske podobe svetlih upanj, zatrtih po koncu bitke, ki se na sliki hipoma, vendar neprestano odigrava. Tudi v kmečki zgodbi Alojzija Remca, sicer natančno rekonstruirani na osnovi zgodovinskih pričevanj, je bil veliki punt "svetel žarek, ki je kmetom kakor blisk razsvetlil noč življenja, a potem naglo ugasnil, da je bila tema še gostejša in neznosnejša". Ena izmed mnogo bolj spokojnih slik iz istega Komelovega puntarskega cikla s poudarjenim svetlobnim jedrom

je sugestiven prikaz zgodovinske in življenjske drame, kakršne se nenehno dogajajo na zemlji in na sliki *Viharno vzdušje* odzvanjajo tudi na nebu. Mnogo bolj kot zgodovinska predstavitev ali ilustracija enkratnega historičnega dogodka, kakršnega bi danes dokumentirale fotografske reportaže, v preteklosti pa rekonstruiral slikarski realizem, je takó hipno zasnovana slika umetniška interpretacija večnega zgodovinskega konflikta, podoba nenehnih nasprotij, ki napajajo zgodo-

Svoja nemirna vzdušja projicira v domači, primorski svet, na katerem se je pred tremi stoletji odigrala krvava žaloigra, ter v njegova nebesna prostranstva, v njihovo nenehno prerajanje in spreminjanje, v katerem pa lahko kot prava znamenja na nebu dojamemo tudi odsvite človeških dogajanj. V njih lahko zaslutimo vsaj za človeško pojmovanje tako katastrofične prizore, kot so deževanje meteoritov ali razlamljanje zanesljivih konstrukcij, a tudi bolj sproščeno breztežno odpiranje člo-

in brez izrecnejših namigov na bitko nosi naslov *Dušeni optimizem*. *Viharnemu vzdušju* kompozicijsko sorodna sinja slika je naslovljena kot *Težnja k sožitju*, v središču siceršnjega umetnikovega osebnega upanja, kot ga razbiramo že iz značilnih naslovov Komelovih slik, pa živi predvsem vizija novih in neslutelih razsežnosti, ki vidi svojo uredništev v svetlobi, premagujoči vsako nevarnost, in 'iluzionistično' vsrkava vase ter v živo enovitost raztaplja vsa življenjska nasprotja. ■